

Світ жіночої душі в ліриці Ірини Жиленко

Людмила Левандовська,
вчитель-методист ЗОШ І–ІІІ ст. №5
м. Житомир

Урок 1

Тема: І. Жиленко. Стисла розповідь про поетесу. Основні збірки. Сповідальність, світ жіночої душі. «Шістдесятництво» крізь призму сьогодення і вічних понять честі, чесності, любові

Мета: ознайомити учнів з життям і творчістю І. Жиленко, розкрити поняття сповідальності, камерності, філософічності інтимної лірики поетеси; допомогти старшокласникам збагнути цікавий і неповторний світ жіночої душі; з'ясувати роль «шістдесятництва» крізь призму сьогодення і вічних понять честі, чесності, любові; розвивати усне мовлення, вміння працювати з додатковою інформацією; удосконалювати навички виразного й усвідомленого читання поезії; вміння аналізувати її зміст, визначати і розкривати роль художніх засобів висловлювати власні роздуми про вічні поняття честі, чесності, любові, щастя і шляхи до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному житті; виховувати вміння бачити красу навколо, цінувати світло доброти.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Випереджувальне завдання: опрацювати життєпис І. Жиленко; підготувати повідомлення «Світ жіночої душі», «Шістдесятництво» крізь призму сьогодення».

Обладнання: портрет І. Жиленко, бібліотечка її творів.

Епіграф: *Та, що молиться Богу віршами.*

М. Жулинський

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями:

З якою метою письменники у своїх творах використовують реальне та уявне?

Чому боротьба добра і зла є вічною проблемою?

Назвіть твори І. Жиленко, вивчені у 6 класі. Які проблеми в них порушено? («Підкова», «Гном у буфеті», «Жар-птиця».)

Повідомлення теми й очікуваних результатів

II. Операційно-пізнавальний етап

Слово вчителя. Яка вона, Ірина Жиленко? (Учні розглядають фотопортрети поетеси.)

Невисока на зріст, з очима веселими й печальними водночас, здивована дівчинка і зріла мудра жінка в одній іпостасі, зі школярською стрижкою, в якій – навіщо? звідки? чому? – проблискує сивина... А це – зневірена й довірлива, безтурботна і саркастична, наївна і прозорлива, проста і парадоксальна, й оптимістична, як сама Поезія – такою знають її люди. Знають як інфанту української поезії.

Рольова гра «Інтерв'ю з письменником»

Розкажіть, будьте ласкаві, про Ваше походження.

Народилась у Києві 28 квітня 1941 р. Дитинство пройшло на Черкащині. Проте після війни повернулася до Києва.

Де Ви здобували освіту, які вподобання мали в юності?

Спочатку навчалася в середній школі, потім на вечірньому відділенні факультету філології Київського університету імені Т.Г. Шевченка. Роки становлення у столичному мистецькому середовищі важко назвати легкими. Працювала вихователкою у дитячому садку, згодом – у редакціях газет та журналів.

Назвіть, будь ласка, Ваші перші книжки, на якого читача вони були розраховані?

Це були збірки для дітей: «Автопортрет у червоному», «Вікно у саду», «Останній вуличний шарманщик» та інші. Писати для дітей – велика честь, бо дитина – це чудо, а дитинство – святкова казка.

На Вашу думку, чим цікаві Ваші поезії?

У них багато кольорів, я люблю рослини, особливо квіти, і щедро описую їх у своїх віршах. На честь фіалок (моїх улюблених квітів) навіть створила літературний жанр – «фіалки-вірші».

Яким чином Ви у своїй творчості змогли перетворити сірі будні життя на чудо?

Я використовую у своїй творчості два улюблені жанри – психологічний портрет і акварельний малюнок, лише так можна створити щось цікаве, вартісне.

Що для Вас є «художній світ»?

Художній світ має вселяти надію, має рятувати, вчити вірити в добро, в казку.

Поетична хвилинка «Мій дім був жінкою, як і моя душа»

Виразне читання віршів І. Жиленко.
*Прокинутися з повним домом щастя!
Відкрити вікно в туманний березняк.
А мокрий вітер б'ється круг зап'ястя,
як спіймане промерзле пташеня.*

*Це вже весна. І протяги хмільні
похмурого заплаканого талу
зашарпали халатик на мені
і в рукава насипали фіалок.*

*А восени хай світяться дощі,
Воркує грубка, і вуркоче кіт.
О затишок! О хустка на плечі!
О днів прожитих невеселий слід.*

*Але якоїсь ночі – не засну,
І прийде сніг з очима золотими,
І от тоді я знову осягну
Мистецтво повертання у дитину...*

Дослідження -аналіз поезії

У чому виражається сповідальність та філософічність лірики І. Жиленко?

Який він, світ жіночої душі?

Які художні засоби і прийоми використано в поезії?

Що відчуває читач, переживаючи щастя кожної миті ліричного героя?

Повідомлення учнів та складання опорного конспекту

Світ жіночої душі І. Жиленко (додаток 1).

«Шістдесятництво» крізь призму сьогодення і вічних понять честі, чесності, любові (додаток 2).

Слово вчителя. Висловлювання відомих літературознавців про самотність творчості І. Жиленко (додаток 3).

III. Рефлексивно-оцінювальний етап

Доведіть думку М. Жулинського «Та, що молиться Богу віршами».

Домашнє завдання

Загальне: виразне читання поезій «І світла алея...», «Зимовий мотив з візитом пічника», «За золотими вікнами зірок».

Диференційоване: підготувати асоціативні малюнки до поезій.

* * *

Додаток 1

Визначаючи фемінну літературу як таку, що створена жінками, варто підкреслити її особливість: поетеса у творчості реалізує власний світ, висвітлює жіноче уявлення, котре відрізняється від чоловічого світосприйняття, однак не протистоїть йому, воно інше, з відмінним стрижнем.

Жіночий текст передає специфічно жіноче сприйняття світу. Його особливості – специфічний ліризм, емоційність, сповідальність тону. Більшість творів мають автобіографічне начало, що свідчить про бажання авторів сказати слово про себе, виразити своє «я» та зробити його предметом психологічного та літературного дослідження. Ірина Жиленко показує життя жінки «зсередини».

Всі критики відзначали інакшість поетичного світовідтворення Ірини Жиленко, що підтверджує в передмові до збірки «Євангеліє від ластівки» М.Г. Жулинський: «поетичний світ Ірини Жиленко твориться за принципом інакшості, іншості, несхожості зі світом реальним, але уявний світ спровокований дійсністю, яку поетеса змінює завдяки образному відповіданню себе, точніше, завдяки вивільненню себе уявою, мрією, фантазією з реального буття-існування і «поселенню» в художнє буття».

Ірина Володимирівна Жиленко – поетеса, яка в своїй творчості виступає як жінка і як мисткиня. Жіноче спрямування її поезії провідне. Фемінний аналіз віршів спрямований на вивчення особливостей її бачення, власне «жіночого погляду», в творчості простежується бажання пошуку, дослідження і пізнання жіночої суб'єктивності.

Для жінки-поетеси творчість – це спосіб зрозуміти себе. Ознакою фемінності поезії І. Жиленко є репрезентація жіночого світовідчуття, коли особистісне, індивідуальне домінує над колективним, уніфікованим, сірим.

М. Коцюбинська в одній з статей написала про І. Жиленко: «У поетеси свій чітко окреслений стабільний мікрокосм. Його осердя – рідний дім, своя кімната – як фортеця, без якої не вижити в цьому розбурханому недоброму світі».

У творчості поетеси помітними є три типи жінок:

жінка-мати;

жінка-поетеса;

жінка-естетка і жінка-гедоністка.

Лірична героїня мисткині особливим чином орієнтована щодо свого внутрішнього світу, вона створює

навколо себе свій мікросвіт. Ідеали комфортного буття жіночої суб'єктивності ліричної героїні: єдність з природою, оптимізм, панівне почуття любові у найрізноманітніших проявах, а звідси і прагнення опіки над кимось, можливість писати вірші; влаштований побут, який залежить головним чином від внутрішнього стану душі, сусідство з казкою, чудом життя, відчуття непроминучого дитинства.

Додаток 2

Політика М.С. Хрущова спричинила процеси, які умовно можна назвати «відлигою». Саме в цей час заявляє про себе когорта творчих людей з анти тоталітарним мисленням. Крім культурного життя, вони вирішували чимало політичних проблем. Їхня творчість, громадська діяльність послужили детонатором пробудження національної самосвідомості народу, виступів його найкращих представників, інтелігенції насамперед, розквіту, хоч і нетривалого, українського мистецтва.

Д. Павличка та В. Симоненка, Л. Костенко та І. Драча, Є. Гуцала та М. Вінграновського по праву можна назвати новаторами, адже вони будили національну свідомість народу, впроваджували свіжі теми й мотиви, оцінювали найскладніші вияви життя, рішуче ламали офіційні, казенні шаблони соціалістичного реалізму, докладали зусиль, щоб вивести українську літературу і культуру в цілому на світовий рівень.

Шістдесятники докорінно оновили арсенал поезії, виробили нові підходи до творення образів, які будувалися на широкій асоціативності, сміливому введенні в мистецьку практику понять і категорій, пов'язаних із досягненням науково-технічного прогресу.

Серед світоглядних засад шістдесятників слід виділити моралізм (культ моральності), космізм (людина як частина Всесвіту), активний патріотизм (любов до Батьківщини, рідного народу).

Письменниця Ірина Жиленко належала до генерації «шістдесятників», тому й підтримувала позицію когорти творчих людей, використовуючи у своїй творчості світоглядні засади.

Додаток 3

Як зазначає О. Никанорова, «...у творчості поетеси можна виділити дві основні емоційно-змістовні, й відповідно, стильові лінії. Перша – реалістична, лірико-інтимна, або ліро-епічна. Так, конкретними історико-біографічними реаліями сповнені три цікаві ліро-епічні поеми, присвячені митцям: «Цар-Колос» – про Катерину Білокур, поема «Збережи сонце для світанку» – про Анрі Матісса та «Облога» – про Мікеланджело. Друга – казково-фантастична, гротескова, для якої характерна вигадана гра уяви, буйність фантазії, апологія чудесного й чарівного – на противагу сіро-буденному. Обидві ці лінії тільки на перший погляд здаються поєднаними. Насправді ж вони пов'язані з І. Жиленко однією спільною ідеєю – добра і щастя як основи й мети людського існування».

«Перу талановитої української поетеси другої половини ХХ століття Ірини (Іраїди) Володимирівни Жиленко належить близько двадцяти книг.

Як зазначено у критичних розвідках про поетесу, вона володіє абсолютним слухом і відчуттям дивовижної самотності й величності в тій-таки самотності. Вона не в епіцентрі, але її поезія промовляє крізь час. Вона все життя була ніби за кадром, опікувалася домом, дбала про чоловіка (письменника Володимира Дрозда), хотіла бути маленьким гномом, музичним цвіркуном, вікном у сад... Поетичні одкровення

І. Жиленко гранично чесні – в них немає пафосу, солодкавості, штучності, неприродної пози. Є поезія і музика барв. Є «Євангеліє від ластівки». Така ластівка – Ірина Жиленко, самобутня, іронічна, жива, дотепна, надзвичайно точна в кожній фразі й в кожному образі. Загалом із нею асоціюється образ метелика, чарівного гнома, який допомагає потрапити в казку.

(Єременко Олена Володимирівна, доктор філологічних наук, доцент Київського університету ім. Бориса Грінченка)

Основні поетичні збірки І. Жиленко: «Соло на соль-фі», «Автопортрет у червоному», «Вікно в сад», «Концерт для скрипки, дощу і цвіркуна», «Дім під каштаном», «Ярмарок чудес», «Збулося літо. Вибране», «Останній вуличний шарманщик», «Дівчина на кулі», «Чайна церемонія», «Вечірка в старій винарні», «Пори року», «Євангеліє від ластівки».

Урок 2

Тема: Ірина Жиленко. «І світла алея», «Зимовий мотив з візитом пічника», «За золотими вікнами зірок». Аналіз віршів

Мета: ознайомити учнів з творами І. Жиленко, визначаючи їх символічну й філософічну спрямованість, психологізм й асоціативне одкровення; формувати вміння й навички аналізу поетичних творів та їх виразного читання; розвивати бачення музики слів і барв; виховувати зацікавленість творчістю поетеси, любов до поезії, рідного слова, до життя.

Тип уроку: засвоєння нових знань. Урок духовності.

Випереджувальне завдання: ознайомитись із поезіями І. Жиленко;

підготувати асоціативні малюнки, що характеризують уявні художні образи у творах.

Обладнання: портрет І. Жиленко, учнівські малюнки.

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап уроку

Актуалізація опорних знань

Літературний диктант

Назвати основні твори І. Жиленко.

Які дві основні змістовні лінії можна виділити у творчості поетеси?

Якою спільною ідеєю вони пов'язані?

Повідомлення теми й очікуваних результатів

II. Операційно-пізнавальний етап

Вчитель. Щасливий той, хто мав змогу знайти щастя. Але щасливіший той, хто вмів ним користуватися.

Тікаючи від абсурдності радянського життя, від сірості буднів маленьких нецікавих людей, І. Жиленко перетворює своє життя на чудо, а сама стає деревом, вікном у чарівний сад поезії.

«Наш вернісаж»

(Учні представляють власні асоціативні ілюстрації з коментарями до поезій «І світла алея», «Зимовий мотив з візитом пічника», «За золотими вікнами зірок».)

Складання ланцюжка асоціативних образів творів І. Жиленко

Я (душа) – земля і небеса – рідний дім – тепло –

світло – любов – щастя – світосприйняття – творчість – духовність – я (душа).

План аналізу поезій

Символізм, філософічність, психологізм поезій.

Ліричний герой. Хто він і який?

Який образ є внутрішнім стержнем твору?

Розкрийте зміст і значення символів.

Які художні засоби сприяють наснаженню твору?

Провідна думка поезії.

Яке почуття домінує у творі?

Робота з текстами. Виразне читання поезій «І світла алея», «Зимовий мотив з візитом пічника», «За золотими вікнами зірок».

Бесіда за прочитаним. «І світла алея».

Які зорові, слухові, чуттєві образи використовує письменниця в поезії «І світла алея»?

Яким духовним багатством володіє ліричний герой твору?

Що є причалом усього його життя?

Про яку мрію говорить поетеса?

З чим асоціюється образ світлої алеї?

«Зимовий мотив з візитом пічника».

Чи може «душа» перерости «земне» без тепла?

Доведіть свою думку.

Як поєднується земне й духовне у творі? Наведіть приклади.

Поясніть філософію жіночої душі за допомогою поетичних рядків:

То був салют земному дому

.....

душі, яка за ніч спочине.

.....

і знов дитячими очима

різдвяно осіяє світ.

Як поєднуються образи символічного різдвяного свята з візитом пічника?

Яку музику душі і слова відчуває читач у даній поезії?

«За золотими вікнами зірок».

Чому поетеса згадує про шістдесятників Аллу Горську, Василя Овсієнка, Василя Стуса, Івана Дрозда?

Що бачить письменниця «за золотими вікнами зірок»?

Чому для І. Жиленко «в зеленому Києві нема весен» і є лише осінь?

Як поетеса виконує прохання Світличного?

Яким настроєм пройнято поетичне одкровення?

III. Рефлексивно-оцінювальний етап

«Мікрофон». Висловити думки про життєві зерна, закладені в рядках поезії І. Жиленко:

Вдивляйся в днів своїх обличчя.

Вслухайся в їх серцебиття.

Щоб пам'ятати цілу вічність,

як пахне яблуко життя.

Домашнє завдання:

Розкрити зміст думки Дм. Дроздовського: «Ірина Жиленко малювала світлом, і в тому світлі були всі кольори веселки».